

Різдвяна ніч діда Григорюка

Володимир Приймак

Ближче до осені потягнуться сюди вервечки машин, підвод і тракторних причепів. Чернятинський млин, що на пагорбі з Поділля у Карпати. Звідки лише не їхали сюди. І Буковина, і Тернопілля, і навіть з ближніх закарпатських сіл, що вже за перевалом. Ці нескінченно довгі вечори у чергах, знайомства і братання, ці люди, різні за говірками, а чи й за поглядами, але об'єднані насущним. Ці незабутні посиденьки всіх з усіма, де не ділили хліб й до хліба. Було, що не ділили щось, траплялися і хитруваті й нарвані, що намагалися прорватися без черги. Тоді млин гудів.

— Не мелеться...

Прискакували, стрясаючи повітря кулаками.

— Не мелеться твоє тут...

До бійок не доходило, заспокійливий шелест вальців гасив гнів та студив голови. Бувало, що в ті похитливі ночі лихий путав котрого та тягнув на подвиги. О, ці спокусливі приїжджі молодичі. Ніщо не в силі було затьмарити їхніх принад, ані простий невибагливий одяг, ані важкі мішки, що їх доводилось носити нарівні з чоловіками. На ранок до млина прибігали місцеві жінки, вони все знали, все їм доказали. Були великі скандали, чоловіки ходили з понуреними головами, а млин ще довго мав що перемелювати. Одне і те казав їм Миколайович, розважливий поважний старший чоловік.

— Добре заходить, та зле виходить...

Хотілось дуже Миколайовичу, щоб усі зробили висновки, але минав час, а не мінялося нічого, млов млин мливо, а разом з ним людські слабинки. До Різдва віз до млина я. Іван зустрічав радо, ми походили з одного села, я був дітваком, а він парубочив, і добре пам'ятаю, як до сестри на літо приїхала гарненька дівчина з Чернятина. Липневий вечір, Іван стоїть біля ставу з ровером, і вона біля Йвана, мовчать. Їм і не треба було слів. Там таки того літа з останнього класу школи він поїхав за цією дівчиною. Коли я приїжджав до млина, Іван знаходив старе вбрання мельника й казав:

— На, йди мели...

Старший мельник, педантично ввічливий, так, ніби прийшов з тих давніх галицьких газдів, завжди стояв у начищених до блиску черевиках, і коли пил борошна все ж осідав, непомітно чіпляв ними за штанку.

— Пане-добродію...

Звертався до мене.

— Як набереться повний мішок, ставте позначки: петльоване — римським "один", разове — "два", і те, що залишиться, "три", третій сорт...

Вугликом я водив по мішках і уявляв, як втішається вдома, коли вже будуть сортувати на калачі, на хліб, на повсякденне. Коли помол буде складено в рівні

штабелі, йшли до акуратної хатини мельника, що тут же, на подвір'ї.

— Знайомтесь, дід Григорюк...

Цей трохи старший чоловік всміхнувся й здалося, що знаємось віддавна, Іван тоді сказав ще:

— Діду! Сьогодні мають бути пироги...

Я був у нього гість, і виглядало все на свято.

— Гай-гай, будуть-будуть...

І він, як молодий, гайнув городами з мискою свіжоспетльованого борошна, з якого дідова дружина варила нам вареники. Григорюком, узагалі-то він не був, був Григорівим, але на всіх Григорівих казали в Чернятині Григорюки, казали і на нього. Сімнадцяти літ опинився в Німеччині, коли вже трохи підпили, виймав з кишені губну гармошку, награвав і був подібний на якогось німецького Ганса з радянських фільмів про війну.

— Дойчлянд, Дойчлянд, ібер алес, ібер алес ін дер вельт...

У тих своїх сімнадцять побачив він дві цілком різні Німеччини. Одну, як лише привезли, довершену, із селами з підстриженими газонами і живоплотами, полями, що, скільки око сягало, були ідеально доглянуті, німцями, ретельними і прагматичними, що від зорі до зорі працювали, вибудовували цю довершеність, яка і переросла у відчуття особливої окремішності, вивищеності та возвеличення, у фанатичні ідеї випечених ними ж нацистів, які завершилися пропастю. Друга Німеччина була та, з якої втікав. Пригнічена, приречена, принішкла, жалюгідна. Особливих спроб затримати його ніхто і не чинив. Він пам'ятав той лемент, який зчинився в перший день, як дременув. Але спритно заскочив на стодолу, собаки, що прибігли першими, бігали довкола, німці нишпорили в стодолі, та, так нічого не знайшовши, махнули на все рукою, далі йшов, і ніхто на нього уваги не звернув. Нараз усе стало непотрібним, і села з підстриженим газоном, і дбайливо доглянуті поля, і Григорюк, що мав робити на них за їжу.

— Дойчлянд, Дойчлянд, ібер алес, ібер алес ін дер вельт...

Били його вже на території Польщі. З поляками, як знав Григорюк, стосунки завжди були складними, але не знав він, що зробили з цими стосунками роки війни. Коли прибився до якогось забитого хутора серед полів, то побачив кількох хлопів, що молотили на тоці снопи. Хотів їсти, голод, найжахливіше, що зберегла пам'ять.

— Їсти...

— Ти естем поляк?..

— УкрАінец... Я - укрАінец...

— БандерОвец...

На "о" наголосив один.

— Пся крев!..

І вдарив ціпом. Били довго, над ранок прийшов до себе, і рушив далі. До Чернятина прибився під кінець літа, ноги стер, що пролежав усю осінь. З Іваном здружились у колгоспні роки, як будували тут ферму, клуб, школу і все, що тоді будували. Чи добре було їм у колгоспі? Про це ніколи не говорили, але це були їх молоді роки, а, значить,

кращі. А от у криницю, з якої пили воду, вони ніколи не плювали. Коли Іван уже в млині не працював, дід Григорюк під Різдво тяжко забанував за тими нашими вечорами. Йому дуже кортіло між люди, послухати, як шелестять вальці, прислухатись до дивних закарпатських слів та м'якої вимови буковинців, послухати, що кажуть та як виглядають ті, що в млині. Дід вбрався, вийшов на вулицю. Хуртовина, як це буває під Різдво, замітала Чернятинський горб. Переступаючи через замети, не зовсім упевнено пустився у дорогу. Тьмяними пасмами, так, ніби хто розмазав їх по вечорових просторах, світилися вогники. Дід знав, це світиться млин. Один з вогників невпинно став наближатися, щоб розминутись, ступив він у колю, і в ту мить вогник перетворився у велике яскраве світло, так, ніби серед снігів, серед цієї передріздвяної віхоли засвітилися тисячі ламп. Так, ніби дуже багато сусідських хлопчиків прийшли з віфлеємськими зіздами колядувати. А потім згасло все.

— Там, на дорозі, машина збила чоловіка...

Хтось забіг до млина. Потім усі, хто тут був, вибігли на дорогу. Серед білих снігів лежав дід Григорюк. Безжалісно танцювала віхола, ніби закликаючи вже до різдвяної казки-містерії, звисали вуха старенької кролячої шапки, і тільки з широко відкритих очей прозирала неповторна дідова доброта. Так, ніби востаннє, дід всміхався до світу. І ніби дивувався, що ось не встиг, і не дійшов, і не добіг.